

Felelősség

DUJ DZSÉNE ONLINE

Romani nyelvleckék – Reggeli készülődés az iskolába

Egy februári napon a szülők, nagyszülők felelősségéről beszélgettünk, és hogy mit jelent ez, amikor iskolába kell indítani a gyerekeket. Réca elmondta nekünk, hogyan zajlik ez náluk otthon. Amikor nekünk mesélt, akkor magyarul beszélt, amikor azt idézte, amit a kisunokájának mond, romanira váltott, végül lefordította nekünk az egész beszélgetést, amiből itt egy részletet mutatunk be. Réca így mesélt tehát a reggeleikről.

Romani nyelvleckék – Reggeli készülődés az iskolába

A kisunokám itt alszik velem, aki ott jár a Kabayba, ő velem alszik. Bekapcsolom a tévét, onnan veszem észre, hány óra van. Negyed hét. Mondom Zorány, ustyí fiam, ötözin ande iskola kámel te gyán. – Jól van, mama – ő azt mondja nekem. Felkel, felöltözik. Opre urável pesz. Tauvel pesz. Khal egy szendvicsá, egy pohári tea, táj indulinel. Phenáv lengo tu te figyelinen. Ande iskola te na pajkoskodinen. Ezeket megbeszéljük a gyerekekkel.

Magyarul is elmondom. Felkelnek a gyerekek reggel. Mi úgy készítjük el őket az iskolába. Felöltöznek. Mi megbeszéljük velük, hogy ne pajkoskodjanak, az iskolába ne rosszalkodjanak. Odafigyeljenek a tanulásra. Nem szeretnénk azt, hogy a tanár jeleznék nekünk, hogy ő rossz volt az iskolába. Csak a jót akarjuk hallani.

Romani nyelvleckék – Mi készül ebédre?

A főzés és a család ellátása is felelősség, mégpedig a roma (és nem roma) asszonyok életének egy fontos része. Ez is munka. A múltkori számunk egyik nyelvleckéje egy romani nyelvű receptre épült. Most ezt a témát folytatjuk a töltött káposzta köré rögtönzött beszélgetéssel Récánál. A következő szavak, kifejezések hasznosak lesznek:

Ande píri távasz. 'A fazékban főzünk.'

távasz 'főzünk'

phergyi ármin 'töltött káposzta'

Egy píri pergyármin tágyom. 'Egy fazék töltött káposztát főztem.'

Ákánág távám. 'Most főzöm.'

És a beszélgetésünk:

– Tu tágyál pergyi ármin? 'Te főztél töltött káposztát?' – kérdezte Réca Csanádot, az egyik budapesti munkatársunkat.

– Na 'nem' – válaszolta Csanád.

– Tu tágyál pe Pesta pergyi ármin? 'Te főztél töltött káposztát Pesten?' – kérdezte Esztert is.

– Me tágyom 'én főztem' – tanultuk hozzá a választ.

És ha már főztünk, vendégek is jöhetnek. Őket így kell fogadni és kínálni romaniul:

Bes téle! azt jelenti, 'ülj le!', ha egyedül van, és Besen téle! 'üljetek le' a többségnek.

Le tuke! 'Vegyél magadnak!' Le tuke pogácsa! Khá! 'Vegyél magadnak pogácsát! Egyél!'

Helyén való először visszautasítani a kínálást: Jáj, nákápel. Ná hom bokhají.

'Nem kérek, nem vagyok éhes'. Ilyenkor folytatjuk a kínálást: Lábá, ná lágyá tut. 'Vegyél, ne legyél szégyenlős.'

Mert van, aki szégyenlős: eleinte nem vesz, de utána csak elveszi.

Na, akkor misto hin. Lá mánge jek. 'Na akkor jó. Adják egyet.'

Len tumenge te khán! 'Szedjete magatoknak!'

Vagy kidou tumenge me? 'Vagy szedjek én nektek?' Ha egynek mondom, akkor csak annyit mondok, hogy tuke. Vagy kidou me tuke?

'Na akkor jól van. Veszek egy darabot.'

Lábá! Le! 'Vegyete! Vegyél!'

Koszke szo kidou? 'Kinek mit szedjek?'

Romani nyelvleckék – Cigány-magyar kapcsolatok – a nyelvben is!

A szerepcserék kapcsán meg szeretnénk említeni, hogy nemcsak mi, emberek tudunk egy játék kedvéért más szerepbe kerülni. A szavak, mondatok, is felvehetnek különböző szerepeket. Így például a romaniban sok olyan szó van, amit a csak magyarul beszélők magyar szónak gondolnak, viszont aki romaniul is tud, egyszerűen romani szóként gondol rá. Ugyanúgy, ahogy számunkra a cseresznye magyar szó, de ha valaki mondjuk tud szerbiül, akkor az szláv szóként is gondolhat rá. A negyedik lapszámban közölt nyelvleckéinkben külön foglalkoztunk az utcai megszólításokkal, köszönésekkel. Most ezt bővítjük ki olyan mondatokkal, kifejezésekkel, amelyek arra vonatkoznak, ki, hova tart, honnan jön, hova megy.

városi vagy gáv 'város'

ando gáv azt jelenti, 'a városba', de úgy is lehet mondani, hogy ando városi 'a városba' na 'nem'

megyek: gyáv 'megyek', gyász 'mész', gyál 'megy'

Na gyáv ando gáv. 'Nem megyek a városba.'

Na kámáv te gyál. 'Nem akarok menni.'

Na gyáv opre fele – Nem megyek felfelé.

I Kamilla na kamel te gyál ando gáv. Kamilla nem akar a városba menni.

O Csanád na kamel te gyál. Csanád nem akar menni.

Ni me na kámáv te gyál. 'Én sem akarok menni.'

És ha már a városba nem mentünk, azt is megtanultuk elmondani, hogy otthon voltunk:

Khére homász 'otthon voltam'

Khére hálász 'otthon voltál'

Na homász khére 'nem voltam otthon'

Na hálász khére 'nem voltál otthon'

Khére avjom 'hazajöttem'

Na avjom khére 'Nem jöttem haza'

Tahára khére avóu 'Holnap otthon leszek'

Tahára na avóu khére 'Holnap nem leszek otthon'

Az utóbbi példákban külön érdekesség, hogy a mondatokban a szavak sorrendje épp olyan, mint magyarul: otthon voltam – mondjuk, de megfordul a sorrend, ha nem voltam otthon, és a nem (vagy cigányul a na) tagadószó után közvetlenül az ige, azaz a voltam, voltál (homász, hálász) kerül. Ez romák és magyarok közeli együttélése miatt alakult így. A nyelvlecke végén annak örömeivel búcsúzkodtunk, hogy most már ezt is tudjuk: gyánáv 'tudom' – tanította Réca – vagy lehet, hogy mégsem? Na gyánáv – nem tudom.